

Блажо С. Јанковић

ДРУШИЋКА РЕЗОЛУЦИЈА

(Како је настала и њене посљедице)

Да пишем о настанку и посљедицама Друшићке резолуције подстакло ме је неколико разлога:

1) неколико свијетлих ликова који су свој живот уградили у темеље нове Југославије ставило је свој потпис, по савјету одговорних другова — чланова КПЈ, на ту резолуцију, па ово сматрам нашим дугом према њима;

2) нетачна квалификација о ликвидацији попа Петра Вујовића у извјештају Мила Јовићевића од 14. фебруара 1942. године, у којем стоји: „Слуга свих противнародних режима у Југославији, петоколонаш који је у заједници са учитељем Марком Краљевићем саставио познату резолуцију којом се моле италијанске власти да интернирају породице, пале куће и пљачкају имовину партизана. Квалификација за Јована В. Газиводу иста” (Зборник докумената о НОР-у, том III, књ. 2, док. бр. 72);

3) погрешно тумачење резолуције од стране дра Ђура Вујовића, у дјелу „Ловћенски НОП одред и његово подручје у народноослободилачком рату 1941—1945” (издање „Обод”, Цетиње 1976. године), гдје на страни 123 каже: „... из такве атмосфере поникла је 10. августа и једна резолуција у селу Друшићима са потписима 67 сељака, поднијета окупаторској команди у Риједи Црнојевића”;

4) дискусија Данице Мартиновић Пејовић, новембра 1984. године, на научном скупу у Цетињу на тему: „Елементи националног и класног у народноослободилачком покрету цетињског краја 1941—1942. године, у којој је између осталог казала: „... поп Петар Вујовић се као непријатељ притајио све док није откривена Друшићка резолуција чији је поп организатор, писац и потписник, на бази чега је донијета одлука да се ликвидира”.

ОСВРТ НА ДРУШИЋЕ И ДРУШИЋАНЕ

Село Друшићи се налази на средокраћи између Подгорице (данас Титограда) и Цетиња, на самој комуникацији која повезује, преко Ријеке Црнојевића, та два града. Са истока се граничи Скадарским језером, са запада Метеризима, са сјевера Рвашима и са југа Ријеком Црнојевића притоком Скадарског језера. Уочи II свјетског рата село је имало око 110 домаћинстава, са око 500 становинка, од којих 120 мушкараца од 15 до 50 година, 60 од 50 и 20 од преко 70 година.

У другој половини XIX вијека на Каручу (Волач), у зимовнику Петра I Петровића, отворена је основна школа за дјецу села Д. Цеклина, у којој су се школовала све до почетка XX вијека, када је добровољним прилозима саграђена основна школа у Рвашима, у којој су се скоро 30 година школовала, поред осталих, и дјеца из Друшића, Бобије и Превлаке, када је отворена основна школа у Друшићима, и то у приватној згради у власништву учитеља Марка П. Краљевића, у којој је он све до 1941. године био управитељ и учио дјецу. Но и поред тога већина становника била је неписмена, нарочито старији и лица женског пола, што је за посљедицу имало доста невоља.

Као што се види, учитељ Марко П. Краљевић је учио и васпитавао око 20 генерација из Д. Цеклина, па је због тога и утицаја на становнике Друшића и околних села уживао велики углед, те је у селу и околини могао провести што је желио. Ово напомењим ради тога да се боље схвате неки његови акти у другој половини 1941. године, о којима ће даље бити нешто више ријечи.

Друшићани су врло вриједни и прилично добростојини, чему су ишли на руку положај и клима. Друшићани, за разлику од житеља осталих села ријечке општине, имају више обрадиве и веома плодне земље. Поред тога, мали је број оних који не посједују земљу у Цеклинском пољу и који се не бави риболовом. Главна занимање становништва је земљорадња, са тежиштем на гајењу, винове лозе, на риболову и сточарству.

Послије I свјетског рата, утицај марксистичке идеологије се осјећао и у Друшићима, првенствено заслугом Станка Драгојевића, родом из Друшића, једног од оснивача Комунистичке партије у Црној Гори. У борби противу ненародних режима Друшићани су се све више ангажовали, првенствено у борби за риболове на Скадарском језеру. Ни Обзнаном крајем 1920. године режим није успио да отупи оштрицу те борбе, већ су је комунисти настављали у илегалним условима. Ни убиство Марка Машановића у Цетињу 1930. године није их спријечило да стабилизују своје редове и повећају број чланова КПЈ. У то вријеме формирана је партијска организација и у Друшићима која је бројила три стална и два повремена члана. Народу су враћени

риболови на коришћење, и све до шестојануарске диктатуре он их је користио. Друшићани су, под утицајем КПЈ, учествовали 1933. године у испраћају посмртних остатака Станка Драгојевића, заслужног комунисте и револуционара, што је поред осталог била изразита демонстрација противу режима. Затим су у децембру 1934. године узели активног учешћа у освајању по трећи пут риболова и од тада па све до капитулације бивше Југославије, априла 1941. године, народ их је користио. Масовно и активно су учествовали, 26. јуна 1936. године, на протестном збору на Белведеру, надомак Цетиња, као и 18. новембра исте године у одбрани риболова Плоче од жандарма и финансиа, послатих на захтјев трговаца рибом и риболовима Вукмировића, Стругара, Врбице и других из Цетиња. Друшићани су и поред прогоњења, затварања, суђења, слања у концентрационе логоре и мучења на разне начине, учествовали и у низу других акција које је Комунистичка партија Југославије организовала и водила, што потврђује и њихово масовно учешће 27. марта 1941. године у демонстрацијама у Ријеци Црнојевића, дижући свој глас противу пакта с Њемачком, створеног издајничком владом Цветковић — Мачек. У априлском рату 1941. године, прихватајући позив КПЈ за одрбану земље, масовно су се јављали у војску и јуначки се борили.

У ситуацији насталој окупацијом Југославије, и у вези с директивом КПЈ о припремама за оружану борбу противу окупатора и домаћих издајника, друшићка партијска организација, која је уочи устанка имала пет чланова, пет кандидата за члана КПЈ и дванаест чланова СКОЈ-а, благовремено је предузимала мјере. Поред осталих мјера, у Друшићима је формиран герилски одред са око тридесет бораца, не рачунајући старија годишта и све другарице, чији се број кретао такође око тридесет њих, спремних да сваког момента ступе у оружану борбу.

Као врхунац припрема, 12. јула 1941. године одржана је на Горњем Цеклину проширена сједница Општинског комитета КПЈ за Ријеку Црнојевића, којој је присуствовао већи број командира герилских одреда, односно лица за везу са народом (касније политичких комесара). На том састанку пренијета је директива ЦК КПЈ са тумачењима ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак о отпочињању оружане борбе 13. јула 1941. године. Одредима су дати конкретни задаци, па је Друшићко-превлачки герилски одред добио задатак да постави засједе и руши комуникацију у рејону Брестова и Врањих греда, да одржава везу са Рвашким и Бобијашким одредима и одредима из Метериза, Добрске Жупе, Загоре, Ђалаца и Чешљара и да им у случају потребе садејствује.

Послије сједнице Општинског комитета, 12/13. јула 1941. године, у свим одредима на подручју ријечке општине, као и у Друшићко-превлачком, одржани су састанци, на којима је припадницима одреда и теренским радницима саопштена директива о отпочињању оружане борбе и дати им конкретни задаци. Бор-

цима је подијељено расположиво оружје и муниција. Одређени су рејон и вријеме прикупљања 13. јула ради извршења борбених задатака. Друшићко-превлачки герилски одред добио је задатак да се до 12 часова 13. јула 1941. године прикупи на западним падињама Басе, одакле је имао добар преглед комуникације, којом је око 14 часова, од Подгорице за Ријеку Црнојевића, у коју је неометано ушла, прошла једна италијанска патрола са 27 моторбицикала и са 1 камионом. То је био одраз крутог схватања директиве о почетку оружане борбе — тачно у 15 часова. Око 15 часова, истог дана, у рејону Брестова је наишао од Ријеке Црнојевића 1 камион са путницима и робом, власништво некоег подгоричког трговца, којег су друшићко-превлачки герилци задржали да би га мало касније користили за потребе устаника.

ДРУШИЋИ У ТРИНАЕСТОЈУЛСКОМ УСТАНКУ

Одмах послје првих устаничких плотуна у ријечкој општини, сваки Друшићанин који се могао кретати укључивао се у свој одред, тако да је он већ првог дана нарастао на преко 100 бораца, међу којима је било највише оних који су били „наоружани” штаповима и косијерима. Слична је ситуација била и у другим насељима ријечке општине, тако да је герилска борба првог дана устанка прерасла у општенародни устанак.

Међутим, и непријатељ је на ту појаву брзо реаговао. Истог дана и у исто вријеме, упутио је снаге из Подгорице и из Цетиња, комуникацијом, ка Ријеци Црнојевића, да извиде о чему се ради. Снаге 102. батаљона које су пошле из Подгорице, са претходницама су неометано наступале до Царева лаза, гдје их је дочекао ватром одред из Бобије и доњег дијела села Рваша. Послје краће борбе претходница се повукла према Љешанској нахији (ка Барутани), гдје је био стигао читав батаљон, који је око 18 часова, истог дана, пошао у наступање. Овладао је В. Драчом и натјерао герилски одред са прве барикаде да се повуче, преко Зле горе, ка Торијуну, да би у наставку борбе, ноћу 13/14. јула била потиснута оба одреда из Бобије и Рваша заједно са појачањима из Друшића са Торијуна, који су Италијани одмах посјели.

С обзиром на јаке снаге непријатеља које су наступале из Подгорице, наш фронт у Рвашима је 13/14. јула појачан. Одреди из Бобије и Рваша посјели су положаје на к. 222 и Килибарду, одреди из Друшића и Превлаке, Ријеке Црнојевића са околином и из Дујеве положаје лијево од прва два до западне ивице села Рваша, са задатком да фронталном борбом успоравају наступање непријатеља комуникацијом ка Ријеци Црнојевића. Герилски одреди из Метериза, Жупе Добрске, Загоре, Чешљара, Ђалаца и Јанковића посјели су положаје према десном боку непријатеља, од Врања до Кабечевине и Пржника, за задатком да нападају непријатеља у бок и да га у заједници са герилским одре-

дима који дејствују фронтално што дуже задржавају и да му наносе што веће губитке све до пристизања појачања које им је било најављено од Љуботиња и са Г. Цеклина. Герилци, управо један герилски одред са Г. Цеклина заједно са герилцима из соколске општине и из Добрског Села затварали су правце према Цетињу, а остала два герилска одреда са Г. Цеклина контролисала су слободну територију и штитила леђа герилским одредима који су водили борбу према Подгорици.

У зору 14. јула 1941. године 102. италијански батаљон са ојачањима, као и ојачани II специјални батаљон који је пребачен из Албаније, уз подршку артиљерије и минобацача и пратњу тенкова и авијације, наставили су наступање тежећи да се што прије пробију у Ријеку Црнојевића и даље према Цетињу. У току дана су заузели Рваше и Друшиће, а падом мрака посјели Басу и Кабечевину. Наше снаге су се, уз велика осипања, и све слабији отпор, повлачиле према Павловој страни, Метеризима и Жупи Добрској.

Око 22 часа 14. јула Италијани су, уз ураганску ватру из свих оружја, извршили јак притисак на герилце у Павловој страни и до 24 часа истог дана се пробили у Ријеку Црнојевића. После тога мање групе герилаца из Рваша и Друшића су одступиле ка Метеризима, Жупи Добрској и Чешљарима, а главнина се вратила у села да спасава породице и имовину. Углавном, у зору 15. јула у Павловој страни се није нашао нити један герилац. Становништво из Рваша и Друшића, као и из других угрожених насеља дуж комуникације Подгорица — Цетиње, на одсеку Царев лаз — Ријека Црнојевића склањало се на разне стране по брдима, пећинама и шумама, јер их је тада у околна села, нарочито Жабљак, Врањину, Додоше, Превлаку и друга, мало ко прихватао. За вријеме борби на Кошћелам 15. јула герилци из Друшића су заједно са герилцима из Д. Цеклина у Павловој страни учествовали у уништењу 30 италијанских војника и 5 камиона са опремом и намирницама, и на тим положајима су, затварајући правце према Подгорици, остали до ноћи 18. јула, то јест до пристизања јединица италијанске дивизије „Пустерија”.

С обзиром на бројност и окрутност окупатора, с једне стране, осипање герилаца и наређење Привремене врховне националноослободилачке војске Црне Горе, Боке и Санџака о повлачењу устаничких снага са фронта, с друге стране, Друшићки герилски одред, као и остали герилски одреди из Доњег Цеклина, свео се на мали број бораца који су се појединачно и у паровима крили по брдима Дујеве (Божо М. и Душан Т. Лопичић), Љешанске нахије, (Мило В. Краљевић) и Друшића (Блажо С., Мирјана Ј., Мило и Стево Ђ. и Ике П. Јанковић, Јелена В. Краљевић, Матан А.

Дајковић и други), што је условило њихово потпуно одвајање од народа, који се, послије устанка, нашао у изванредно тешкој ситуацији.

Слабом процјеном ситуације руководства устанка и још слабијим сналажењем чланова КПЈ из Друшића и Превлаке герилски одред је сведен на свега десет герилаца (Блажа С. Јанковића, Мирјану Ј. Јанковић, Ику П. Јанковић, Милку П. Јанковић, Јелену В. Краљевић, Влада В. Краљевића, Мила В. Краљевића, Луку Ј. Ражнатовића, Душана Т. Лопичића и Божа М. Лопичића), од којих су се двојица (Божо Митров и Душан Томанов Лопичићи) тако рећи првог дана борбе склонили у дујевски атар, Мило Васов Краљевић у Гољемаде, Лука Јокв Ражнатовић у рејон Додоша (Буза), док су се Блажо С. Јанковић, Мирјана Ј. Јанковић, Ике П. Јанковић, Милка П. Јанковић, Јелена В. Краљевић и Владо В. Краљевић кретали по терену Друшића и Бобије тражећи скоро 15 дана осталу четворицу.

ОСИПАЊЕ УСТАНИКА

Од 13. јула до 10. августа 1941. године окупатори и домаћи издајници су убили 15 особа из Друшића, запалили више од 30 домова, опљачкали читаво село и око 100 људи, жена и дјеце потјерали у затворе и логоре Црне Горе, Албаније и Италије. Тако је устанак, не само у Друшићима већ и у читавој ријечкој општини, губио у замаху и јењавао, да би се послије 20. јула за извјесно вријеме и угасио. Проријеђене устаничке снаге одвојиле су од народа, живјеле у дубокој илегалности скривајући се по брдима и шумама у близини насеља пуних мјесец дана, а негдје и дуже. Већи број устаника, међу којима и неколико чланова КПЈ и СКОЈ-а, пријављивало се Италијанима, неки на своју руку а неки по савјету појединих чланова руководства Општинског комитета КПЈ за Ријеку Црнојевића, и тако постајао плијен окупатора.

Од првих дана оружане борбе руководство устанка за подручје ријечке општине није се снашло. Није предвиђало такав развој ситуације, толики одзив народа и такве репресалије окупатора. Управо, било је, из објективних разлога, у немогућности да се снађе, што је имало за последицу пасивизацију партијских организација, престанак функционисања војне комисије и осипање и изолацију герилских одреда. Наступио је вакуум у којему су комунисти испустили ситуацију, а непријатељи то користили за своје циљеве. О томе колико су се комунисти одвојили и изоловали од народа и испустили ситуацију из руку говори, по-

ред осталог, и писмо рвашких комуниста од августа 1941. године писано и потписано од Илије Костића, које ћемо у фусноти, без коментара, цитирати.¹

ЗЛОЧИН НИКОЛЕ МИЛОШЕВА ДРАГОЈЕВИЋА

За вријеме дубоке илегалности ријечке гериле, првенствено гериле из Доњег Цеклина, направљени су тешки пропусти. Непријатељ је успио да завара народ, као и неке комунисте и скојевце који су му се предали. Даље, окупатор је преко агената постављао главаре села, кметове, и организовао сеоске страже за чување села, проналажење и прикупљање података о кретању герилаца и у друге сврхе. У то вријеме, по налогу издајника Јована Белова Вујовића и других, задужени су за свако село поједини издајници. Тако је за село Друшиће, наоружан од стране Италијана, задужен Никола М. Драгојевић, који је одмах пришао извршењу злочина, под изговором да свима помогне, без обзира на то да ли је неко учествовао активно у устанку или није, ангажујући се код италијанских власти за добијање дозволе за слободан боравак мјештана код својих кућа. Међутим, стварни разлог његовог доласка био је други. Драгојевић, рођен у Друши-

¹ „... Прилике код нас у Рвашима, као што је већ и познато, очајне су. Читаве хајке сељака-агената стражаре све раскрснице и патролишцу око села чине скупове на којима рјешавају да све предузму према нашим породицама и нама, чинећи на чланове породица који нијесу интернирани пресију да одају гдје се налазимо. Под оваквим околностима наш повратак је немогућ. Једино користимо ноћ те тако долазимо да пар људи са којима још са сада можемо разговарати. То је све што се за сада може учинити, јер у селу постоје 15 италијанских јавних шпијуна, наоружаних од стране истих, а осим тога има и неколико женских у непријатељској обавјештајној служби.

У колико залазимо ноћу у село не можемо за исхрану изнијети ништа, пошто су нам имовине под стражом, а људи са којима долазимо у везу оштећени су пљачком и паљевином као и ми да немају могућности лично да нам помогну. Тако се налазимо у тешком економском стању и пали смо на терет извјесних људи са стране који нијесу у стању ни себе да издржавају. Према предњем — што ћеш и сам закључити — мислимо да је наш даљи опстанак у овом положају немогућ. Пошто је за Метержанима била хајка и паљевина кућа другова те су нам редовне везе са истима прекинуте већ неколико дана, те ако са истима имате везу јавите нам гдје и како би их могли пронаћи. Наша веза је преко друга који ће ти донијети ово писмо. Молим те обавијести нас о новостима као и новом ставу у колико је још заузет с обзиром на новостворено стање у селу (мислим на овакав поступак шпијуна и окупатора). Исто тако молим те обавијести нас о правцу одступнице односно пребацивања за случај да до истог буде морало доћи.

Како си ти? Како Бајо и други другови? Објективно ти пишем и немој да све ово сматраш за кукавичлук, јер на партијски позив за борбу спремни смо увијек дати своје животе. Мислим да ћеш нас разумјети. Другарски поздрав за другове из Рваша Твој Илија.

ћима али бјелосвјетска скиталица, добро је познавао људе и прилике у ријечкој општини, нарочито у Друшићима, па је за своје мрачне циљеве користио разна обећања и успио да превари, поред осталих, и три сина Ђурана Пурова Јанковића — Мила (30 година), члана КПЈ од 1934. године, Божа (24 године) и Илију (21 година), чланове СКОЈ-а. Сви су они активно и организовано радили на припремама устанка и у њему непосредно учествовали. Драгојевић је прво успоставио везу са њиховим осамдесетпетогодишњим оцем Ђураном, коме је окупатор 25. јула запалио кућу, и његовим посредовањем повезао се са његовим сином Милом и са њим се 8. августа 1941. године договорио, у кући Сава Г. Јанковића и у присуству власника куће, те Блажа М. Јанковића и Милова оца Ђурана, да 9. августа Мила, Божа и Илију Драгојевића поведе Италијанима у Ријеку Црнојевића. Договорили су се и о начину вођења, као и о другим појединоствима, ради добијања дозволе за слободан боравак код своје куће (тада спаљене). Тај договор је за браћу Божа и Илију био закон, не због повјерења у Драгојевића већ из поштовања према свом старом оцу Ђурану и старијем брату Милу.

Према договору Драгојевића са Милом Ђ. Јанковићем, 9. августа 1941. године, Божо и Илија су дошли на заказано мјесто тачно у одређено вријеме (9 часова прије подне), то јест код куће Шпира М. Краљевића, гдје су раније били стигли, поред сина Шпирова — Васа (30 година), кандидата за члана КПЈ и једног од организатора и учесника тринаестојулског устанка, супруге Јове и стрине Ике Николине Краљевић, Мило М. Вујановић (касније Петричевић), Јелена и Лука В. Краљевић, активни учесник у припремама и устанку, и Илија Ј. Костић. Затим су стигла Никола М. Драгојевић и Мило Ђ. Јанковић, који су уз пут ухапсили Душана С. Јанковића, активног учесника у припремама и устанку, за одмазду што се Душан претходног дана, у самоодбрани, пред кућом Стевана Ф. Јанковића, у присуству Сава Г. и Блажа М. Јанковића и других рођака, жестоко супротставио Драгојевић. У кући поменутог Краљевића, Драгојевић се добро почастиио ракијом, узгред речено, због које је крајем априла 1922. године, покушао да убије јединог брата Петра М. Драгојевића, који је погинуо у тринаестојулском устанку, и да му том приликом ликвидира читаву породицу. Затим је послатије добре напојнице Никола М. Драгојевић добро изударео везаног Илију Ј. Костића, а Мило М. Вујановић Луку В. Краљевића. Затим се Никола мирно обратио сада „куму” Милу Ђ. Јанковићу и казао му да скине уже са самара власника куће Краљевића и да у њ веже, према договору, Божа и Илију Ђ. Јанковића, што је Мило њихов брат мирно и без ријечи извршио. Затим је Драгојевић наредио Милу М. Вујановићу да у исто уже веже и Мила Ђ. Јанковића и да тако везане поведе сва три брата путем према комуникацији Подгорица — Цетиње, за

којима је и сам Драгојевић, са пушком на готовс, пошао да би са струге дворишта куће Краљевића врло оштро уз најпогрдније посвке наредио Душану Савову Јанковићу да и он пође за њима што је Душан без ријечи урадио. Сви остали су остали код куће Шпира Маркова Краљевића. На мјесту званом Краљевића скала, стотинак метара удаљеном од куће Шпира М. Краљевића, гдје је прије нешто више од 30 година рођени стриц везане браће Јанковића, Јован П. Јанковић, убио на божју правду Николу Ј. Краљевића, једног од најугледнијих Цеклићана свога времена, иначе официра црногорске народне војске, стрица Шпира М. Краљевића, Никола Милошев Драгојевић је убио Мила, Божа и Илију Ђуранове Јанковиће (Вукмировићи, Краљевићи и Драгојевићи су једно братство). Одатле је Никола М. Драгојевић, тријумфујући пошао селом, јављајући се успут Јанковићима, говорећи им „да пођу на Краљевића скалу да оно троје пашчади Ђурана Пурова склоне с пута и негдје затрпају да и мртви не трују народ” Увече је стигао у Ријеку Црнојевића, гдје су га италијанске власти, вјероватно на захтјев главних организатора тог злочина, затворили и по кратком поступку судили да би га 19. августа 1941. године пред друшићком саборном црквом стријељали карабињери у присуству Јована Белова Вујовића и Марка Перова Краљевића.

Ето тако се одиграо тај злочин, који остаје нерасвијетљен све до сада, а по свему судећи — тако ће и остати. То је највише заострило ситуацију и деморалисало становништво Друшића, као и других села ријечке општине и шире, а и комуниста је, односно њиховом политичком раду на терену, нанијело огромне штете и тешкоће, због чега су се повукли у још дубљу илегалност. Заиста, чланови КПЈ су били малобројни, свега четворица, са врло оскудним искуством за тако сложене ситуације, те су остављени сами себи, у таквим условима, имали више пропуста и промашаја, свакако не у злој намјери.

КАКО ЈЕ НАСТАЛА ТАКОЗВАНА ДРУШИЋКА РЕЗОЛУЦИЈА

Прије подне 10. августа 1941. године стријељану браћу Јанковиће је требало сахранити на гробљу пред саборном црквом у Друшићима. На иницијативу родбине, а још више оних који су учествовали у монтирању тог злочина, о чему постоји претпоставка, да би се што боље скрио прави узрок злочина, окупаторске власти су одобриле да им парох Петар Вујовић, из Жуле Добрске, приликом сахране прочита опијело у друшићкој саборној цркви, у присуству родбине, рођака, пријатеља, кумова и читавог становништва села Друшића.

С обзиром на околност да је учитељ Марко П. Краљевић претпостављао да би приликом сахране браће Јанковић у Друшиће могли доћи Италијани, главару села Јовану В. Газиводи, кметовима Филипу М. Јанковићу, Блажу Н. Лопичићу, Михаилу Н. Ражнатовићу, те Блажу М. Јанковићу и Јовану С. Стругару, који су се по савјету друшићких чланова КПЈ прихватили кметовства, и 5-6 наоружаних сељана, од којих је један дио примио окупаторско оружје по савјету чланова КПЈ из Друшића, наредио да добро организују село за дочек Италијана. Они су о томе обавијестили све сељане од 16 до 70 година и дали им резолуцију да се испод њеног текста потпишу, о чему су такође били обавијештени герилци. Ту резолуцију је писао и под редним бројем 2 потписао Марко П. Краљевић, учитељ из Друшића, што потврђује налаз СУП-а Србије који ћу у фусноти цитирати.

У таквој ситуацији друшићки чланови КПЈ оцијенили су да је најцјелисходније да резолуцију потпишу сви припадници и симпатизери НОП-а, што смо им и препоручили. Међутим, лица под редним бројем 9. Бошко С. Ражнатовић, 25. Јован Ф. Ражнатовић, 35. Лазар М. Јанковић, 55. Илија Ј. Лопичић, 65. Лука М. Јанковић и 66. Коћан С. Газиводе су неписмена, што значи да су их други потписивали, исто као што је други потписао Милицу Т. Лопичић и Марију М. Лопичић, јер су и оне двије биле неписмене. Под редним бројем 6. Михаиле Н. Ражнатовић, 16. Петар Б. Стругар, 17. Марко Н. Стругар, 18. Васо Н. Стругар, 37. Блажо В. Краљевић, 54. Филип Ш. Дајковић, 58. Никола В. Јанковић, такође су други потписали. По савјету друшићких чланова КПЈ прихватили су се кметовства и потписали резолуцију под редним бројем 3. Јован С. Стругар и 5. Блажо М. Јанковић, као што су и потписници под редним бројем 13. Андрија Н. Јанковић, 20. Јошо Ђ. Ковачевић, 14. Илија Р. Ковачевић, 19. Мило А. Лопичић, 33. Ђуро М. Костић, 36. Блажо Ђ. Јанковић, 39. Саво Г. Јанковић, 40. Марко Ђ. Лопичић, 43. Павле С. Јанковић, 45. Мило Б. Краљевић, 47. Петар М. Ражнатовић, 49. Блажо Ј. Јанковић, 50. Блажо М. Ражнатовић, 51. Јован Б. Краљевић, 59. Петар А. Јанковић резолуцију потписали по савјету друшићких чланова КПЈ.

Пошто је почетком 1942. године поп Петар Вујовић из Жупе Добрске, иначе парох из села Друшића, стријељан од партизана под оптужбом да је он писац такозване Друшићке резолуције, а како неки другови то и данас сматрају и пишу, нашо сам се побуђеним да 24. 10. 1972. године фотокопију ове резолу-

ције и три писма попа Петра Вујовића упутим на вјештачење РСУП-у Србије, чији одговор у фусноти преносим.²

Сељанима је наређено да 10. августа 1941. године прије подне присуствују сахрани браће Мила, Божа и Илије Ђ. Јанковића, а послије подне збору сељана села Друшића на мјесту званом Каракон до (центар села), гдје ће добити инструкције за даљи рад. Даље прикупљено је јело и пиће за част очекиваних Италијана, од Душана С. Јанковића и Ника М. Лопичића и других, искључиво од „одметничкиг породица”. Ето тако је и у тим условима настала Друшићка резолуција, чији текст ћу цитирати у цјелини:

„Сељани села Друшића, строго процијенивши ситуацију и опасно стање у којему се данас налазе, које је изазвано устанком бандита дана 13. јула 1941. године стављају се на расположење Италијанској наоружаној војној сили, данас дана 10. августа 1941. године на своме састанку одржаном на зв. мјесту Каракон до’ којему су скупу присуствовали сви сада налазећи се сељани код својих кућа од 16—70 година старости, у намјери да прикажу своју лојалност према окупаторским властима, и да би, по могућности, обезбиједили невинне породице, а најстрожије казнили и осудили одметнике и породице оних који се до данас нијесу пријавили окупаторским италијанским војним властима имајући част најпокорније замолити Господина команданта Оружане италијанске војне силе у Црнојевића Ријечи, да изволи одобрити одлуку следеће садржине:

² Вашим писмом од 24. 10. 1972. године доставили сте овом Бироу ради вјештачења следеће:

1. Фотокопију резолуције сељана села Друшића од 10. августа 1941. године.
2. Три прилога (фотокопије) на којима се налази несумњиви рукопис пароха — попа Петра Вујовића.

У захтеву је постављено да се вештачењем утврди следеће: да ли је текст резолуције сељана села Друшића написао парох Петар Вујовић или пак потписник ове резолуције под редним бројем 2 Марко Краљевић?

Поступајући у смислу захтева потписани вештак је извршио потребна испитивања и упоређења, те се на основу тога даје следећи извештај:

1. Пручавањем рукописа којим је написан текст резолуције сељана села Друшића и упоређењем истог са несумњивим рукописом пароха Петра Вујовића, констатовано је да се ови рукописи међусобно разликују по свим општим и индивидуалним карактеристикама, па је несумњиво да текст *наведене резолуције није написао парох Петар Вујовић*:

С друге стране између рукописа којим је написан потпис „Марко П. Краљевић”, под редним бројем 2 потписника наведене резолуције и рукописа којим је написан текст резолуције постоје сличности манифестоване у погледу свих општих и индивидуалних карактеристика, па се на основу тога *несумњиво закључује да је текст резолуције и потпис „Марко П. Краљевић” написало исто лице*.

Прилог: Сав материјал који је био предмет вештачења.

Вештак

за начелника БИРО-а

Јосиф Миленковић, с. р.

М. П.

Каменко Јовановић, с. р.

1) Да изволи одобрити избор сеоског одбора који ће у свему поступати и безусловно се покоравати италијанским војним властима и стриктно извршавати њихова наређења у погледу проналаска и уништења одметника и њихових јатака. У овој одбор би ушла следећа лица: Јован Видов Газивода, главар села, Лука Шутов Дајковић, мајор у пеизији, Марко Перов Краљевић, просвјетни референт Високог Цивилног Комесаријата на Цетињу, Блажо Михаилов Јанковић, кмет, Филип Мишанов Јанковић кмет, Јован Савов Стругар, кмет, Михаиле Ников Ражнатовић кмет и Блажо Николин Лопичић;

2) Да се образују сеоске страже које би спречавале исхрану одметника из села или њихове уласке у село ради набавке хране, фрута и др. и тиме их приморати на предају властима, у колико би се ови снабдијевали храном из овог села;

3) Да се дана 13. ов. мј. приведу у Ријеку и интернирају сви чланови породица и кућних заједница још непријављених одметника и то: Блажа Савова Јанковића, Божа Митрова Лопичића, Душана Томова Лопичића и Мила и Влада Васова Краљевића;

4) Да се прикупи сва стока и све друго покретно именованих одметника и преда Команди италијанске војске у Ријеци, и да се још непоручене и неизгореле њихове куће потпуно униште, као и све друго што се у њима налази;

5) Да се сваки становник села Друшића, као и других сусједних села за којег се сазнаде да прикрива стоку именованих одметника или их снабдијева са храном огласи за одметничког јатака и пријава Италијанској војној команди у Ријеци;

6) Да се цио овогодишњи фрут са имовине поменутих одметника и њихових кућних заједница благовремено прибира и среди и пошто буде потпуно прикупљен и сређено пиће и остало остави у некој кући коју буде Одбор одредио, онда да се стави на расположење, руковање и употребу италијанској војној власти.

7) Да ћемо помоћу сеоских стража и патрола испитивати сеоско земљиште гдје би се могли кретати одметници и у случају проналаска истих, оставити одметнике под надзор како би се знало њихово кретање, а истовремено обавијестити Господина Команданта, како би се оружаном војном силом присилили на предају.

Молимо Господина Команданта да изволи у цјелини примити ову одлуку, као и изврши измјене и допуне, које би ишле у корист окупаторским Италијанским војним властима.

С поштовањем...” (слиједе потписи које дајем у напомени).³

Испод текста Друшићке резолуције под редним бројем 1 нема потписа, јер је то мјесто, према замисли организатора и писца резолуције учитеља Марка П. Краљевића, било намијењено Луки Ш. Дајковићу, мајору у пензији, али је он то категорички одбио и тај акт оквалификовао као најсрамнију работу. Луки је то и доликовало, зато што је био карактеран и частан патриота и родољуб, познат у цијелој Црној Гори као храбар

3

1.	35. Лазар М. Јанковић,
2. Марко П. Краљевић,	36. Блажо Ђ. Јанковић,
3. Јован С. Стругар,	37. Блажо В. Краљевић,
4. Јован В. Газивода,	38. Велимир Ђ. Јанковић,
5. Блажо М. Јанковић,	39. Саво Г. Јанковић,
6. Михаиле Н. Ражнатовић,	40. Марко Ђ. Лопичић,
7. Филип М. Јанковић,	41. Вељко С. Јанковић,
8. Блажо Н. Лопичић,	42. Божидар М. Краљевић,
9. Бошко С. Ражнатовић,	43. Павле С. Јанковић,
10. Васо М. Драгојевић,	44. Павле П. Драгојевић,
11. Никола С. Ражнатовић,	45. Мило Б. Краљевић,
12. Мило С. Ражнатовић,	46. Никола Б. Краљевић,
13. Андрија Н. Јанковић,	47. Петар М. Ражнатовић,
14. Илија Р. Ковачевић,	48. Крцун П. Дајковић,
15. Петар Вујановић,	49. Блажо Ј. Јанковић,
16. Петар Б. Стругар,	50. Блажо М. Ражнатовић,
17. Марко Н. Стругар,	51. Јован Б. Краљевић,
18. Васо Н. Стругар,	52. Владо Б. Лопичић,
19. Мило А. Лопичић,	53. Петар А. Дајковић,
20. Јошо Ђ. Ковачевић,	54. Филип Ш. Дајковић,
21. Васо С. Ражнатовић,	55. Илија Ј. Лопичић,
22. Ристо И. Лопичић,	56. Велимир Краљевић,
23. Перо Ф. Ражнатовић,	57. Бранко Краљевић,
24. Илија М. Костић,	58. Никола В. Јанковић,
25. Јован Ф. Ражнатовић,	59. Петар А. Јанковић,
26. Лука Н. Лопичић,	60. Петар А. Стругар,
27. Нико М. Костић,	61. Никола Ђ. Јанковић,
28. Душан М. Костић,	62. Марко Ј. Лопичић,
29. Саво М. Костић,	63. Васо Ш. Краљевић,
30. Вељко В. Јанковић,	64. Нико М. Јанковић,
31. Никола Б. Ражнатовић,	65. Лука М. Јанковић,
32. Лука К. Ражнатовић,	66. Коћан С. Газивода,
33. Ђуро М. Костић,	67. Ђуро С. Костић.
34. Мило М. Вујановић,	

Саопштено породицама одметника уз својеручни потпис и у присуству свједока данас 10—8—у 5 сати послје подне.

1. Васо П. Краљевић,
2. Душан С. Јанковић,
3. Милица Т. Лопичић,
4. Марија М. Лопичић.

Свједоци горњих потписа

1. Блажо М. Јанковић,
2. Марко Ј. Лопичић.

Друшићи, 10—8—1941. године. (VII, ЦГ—X—3015).

ратник и одлучан командант са Тарабоша и Брегалнице у minulим ратовима, због чега је уживао велики углед.⁴

Десетог августа 1941. године око 10 часова прије подне, парох Петар Вујовић је стигао пред друшићку саборну цркву, гдје је браћи Милу, Божу и Илији Ђ. Јанковић, у присуству породице, рођака и пријатеља, читао опијело. После сахране парох Петар Вујовић посетио је самохрану тетку Ику Н. Краљевић, затим Луку Ш. Дајковића, после чега је напустио Друшиће и пошао својој кући у Жупу Добрску, гдје је стигао око 15 часова. Тог дана су се Друшићани око 17 часова, према ранијем договору, окупили на Каракову долу гдје су били организовали дочек Италијанима, који како тада тако ни све до средине септембра исте године, то јест до ликвидације издајника Ђока Т. Краљевића, нијесу залазили у село Друшиће.

Затим су сељани добили конкретне задатке према раније разрађеном плану чувања села од герилаца, а потом су појели и попили храну и пиће брижно припремане за „пријатеље”, па су се разишли. Од те части припремане за Италијане, друшићки герилци су добили већи дио, захваљујући активистима НОП-а Саву Г. Јанковићу, Блажу М. Јанковићу, Милу А. Лопичићу, Васу Н. Стругару, Јовану С. Стругару, Петру М. Ражнатовићу, Луки Б. Ражнатовићу, те Љубици П. Јанковић, Љубици Ђ. Лопичић, Милици Ђ. Костић и др.

Учитељ Марко П. Краљевић, очито незадовољан недоласком Италијана, похранио је Друшићку резолуцију у архиву Друшићке основне школе — која је, како рекосмо била у учитељевој кући, у којој је он дуги низ година био управитељ и примао плату и кирију. Тако та такозвана резолуција никада није ступила у примјену и правни саобраћај. Мирвала је у архиви Друшићке основне школе све до првих дана фебруара 1942. године, када ју је пронашао Душан Т. Лопичић, секретар партијске ћелије у Друшићима, и обавијестио о томе Мила Митрова Јовићевића.

О сахрани браће Мила, Божа и Илије Јанковића, договору Друшићана и цјелокупној ситуацији у селу, друшићки герилци су били благовремено обавјештавани од својих сарадника Мила Андрина, Љубице Ђурове, Марка Ђурова Лопичића, Милице Ђурове Костић, Анђе Н. Стругара, Блажа Јокичина, Блажа Михаилова, Сава Гарова, Николе Васова, Андрије Никова Јанковића, те Љубице и Милке Петрове Јанковић, Јована Савова, Петра Антова и Васа Николина Стругара, Луке Бошкова, Петра и Блажа Маркишина Ражнатовића, Ђура Митрова Костића, Мила Бајова, Јова Бајова, Влада Васова и Јелене Васове Краљевић и

⁴ Да је то мјесто било намијењено Луки Ш. Дајковићу изјавили су на саслушању у селу Друшићима, 9/10. фебруара 1942. године, саслушавани главар села, пет кметова и сви остали потписници Друшићке резолуције, што нам је и сам Лука Ш. Дајковић потврдио.

других који су легално живјели и радили по савјетима герилаца. Према њиховим казивањима, а сматрам да су она тачна и објективна, већина сељана се згражавала над поступцима издајника. Друшићку резолуцију је потписала већина сељана зато што су им чланови КПЈ из Друшића то сугерирали, око двадесетак су друга лица потписивала, на тај начин смо заварали оно неколико јадова око учитеља Марка П. Краљевића. Но без обзира на то што се тих дана догађало у Друшићима и другим селима ријечке општине, треба рећи да је издајницима било стало да што више честитих људи компромитују и одвоје од НОП-а, као и да су у пракси неке поставке Друшићке резолуције спровођене, не само у Друшићима већ и у околним селима, и ко зна шта би се све догодило да Италијани нијесу стријељали зликовца Николу М. Драгојевића, а партизани издајника Ђока Т. Краљевића и Лаза Ђ. Петричевића, и да учитељ Марко П. Краљевић са породицом није побјегао у Цетиње, гдје је под окриљем окупатора живио до краја новембра 1944. године, када је са сином Божом побјегао са Њемцима. Учитељ је ухваћен у првој половини 1945. године у близини Загреба, одакле је преко Далмације враћен у Цетиње, гдје му је народни суд судио као сараднику окупатора, а син му Божо је емигрирао у САД, гдје и сад живи.

Послије ликвидације издајника Ђока Т. Краљевића, средином септембра 1941. године, и бјекства учитеља Марка П. Краљевића у Цетиње, герилци су разговарали са свим сељанима о општој ситуацији и њиховом понашању према НОП-у. Међутим, у селу Друшићима је било мало оних који су се толико огријешили о НОП да их је требало оштрије кажњавати. Са главаром села Јованом В. Газиводом, којему је првих дана устанка 1941. године изгорела кућа и сва покретна имовина, којему се највише замјерало, посебно су разговарали герилци Блажо С. Јанковић, из Друшића, и Петар С. Газивода, из Рваца, Јованов блиски рођак. Том притиком се Јован извињавао герилцима, говорећи да је мислио да својим радом помаже народу, што му се у неколико могло вјеровати. Прије рата Јован В. Газивода је био цијењен и од стране опозиције и омладине којој је пружао и услуге за које му се обраћала. Јован се оканио главарства у селу, ставио се на располагање НОП-у и био коректан до краја живота, то јест до половине фебруара 1942. године, када је од партизана, након проналажења резолуције, стријељан у Вишу.

ИСТРАГА У ВЕЗИ С ДРУШИЋКОМ РЕЗОЛУЦИЈОМ

У септембру 1941. године, по питању држања појединаца према НОП-у, рашчишћена је ситуација у селу Друшићима, и од тада до марта 1942. године, то јест до јачег ангажовања окупатора, партизани су у њему имали потпуну власт. Међутим, крајем јануара 1942. године, послије иселавања становника из села

Друшића, Душан Т. Лопичић, командир Друшићког вода 2. чете батаљона „Царев лаз”, у стану учитеља Марка П. Краљевића, односно у основној школи, у којој је логоровао Друшићи вод, пронашао је Друшићку резолуцију у школском дневнику и доставио је директно Окружном комитету КПЈ за Цетиње и штабу Ловћенског НОПО у Куновом присоју. На основу те резолуције су Окружни комитет КПЈ за Цетиње и штаб Ловћенског НОПО наредили команданту и политичком комесару батаљона „Царев лаз” Андрији Ш. Пејовићу и Душану П. Петричевићу да пронађу и најстроже казне организаторе писања Друшићке резолуције. У вези с тим Пејовић и Петричевић су наредили Блажу С. Јанковићу, командиру 2. чете батаљона „Царев лаз”, да навече 9. фебруара 1942. године, обезбиједи у Друшићкој основној школи, односно у кући учитеља Марка П. Краљевића, присуство свих сељана од 16 до 70 година живота ради одржавања конференције.

У заказано вријеме одређеног дана сељани су се прикупили у основној школи, гдје су стигли Андрија Ш. Пејовић, Душан П. Петричевић и Блажо С. Јанковић, и око 18 часова отпочела је конференција. Прво је Душан П. Петричевић прочитао текст Друшићке резолуције, а затим поставио питање присутнима: „Чиме би казнили оне који су од окупатора захтијевали овакве мјере према браћи, рођацима, пријатељима и комшијама?”. На то питање један број присутних је одговорио: „Стријељањем”. Затим је Петричевић прочитао редом имена свих 66 потписника, управо свих присутних изузев Шпира М. Краљевића, Баја С. Краљевића, Петра Б. Краљевића, Јока Ђ. Костића, Филипа Б. Костића, Крцуна Б. Костића, Луке Михаилова Јанковића, Васа Ф. Јанковића, Стевана Ф. Јанковића, Јока Ш. Драгојевића и Станка Ш. Драгојевића, који су били у затвору када је Друшићка резолуција писана и потписивана, затим Луке Б. Ражнатовића, Марка Ђ. Костића, Луке П. Лопичића и Павла Н. Јанковића, који су се намјерно склонили када је резолуција Друшићима кружила ради потписивања. Значи да је на конференцији било присутно 57 потписника Друшићке резолуције. Блажо Ђ. Јанковић и Илија Р. Ковачевић били су, од стране окупатора, због сарадње са герилцима, раније стријељани. Ђуро С. Костић је несрећним случајем, у септембру 1941. године, од стране герилца погинуо. Васо Ш. Краљевић и Васо Н. Стругар су били, од стране окупатора, у другој половини 1941. године затворени и одведени у концентрациони логор у Италију. Марко Ј. Лопичић је, у јануар 1942. године, по налогу Мила М. Јовићевића, наводно због сарадње са окупатором стријељан, док је учитељ Марко П. Краљевић са оба сина Бранком и Божом побјегао у септембру 1941. године у Цетиње код Италијана. Послије прозивке и пребројавања присутних, отпочело је саслушање присутних потписника Друшићке резолуције, без обзира на њихово држање и моментални статус, да ли је био партизан, одборник или активни

помагач НОП-а, што је створило веома тешку атмосферу. Главар села Јован В. Газиводе, кметови Блажо М. Јанковић, Јован С. Стругар, Михаило Н. Ражнатовић, Блажо Н. Лопичић и Филип М. Јанковић, као и већина саслушаваних потписника Друшићке резолуције, били су врло одређени и јасни у томе да су резолуцију потписали по сугестији Друшићких чланова КПЈ, односно мањи број да ју је потписао под пријетњом најстрожих мјера, један број (они које су други потписали) резолуцију нити су икада видјели нити је потписали, а да је њен организатор, писац и потписник под редним бројем 2 учитељ Марко П. Краљевић. Саслушавање је трајало до зоре 10. фебруара 1942. године, с тим да се по оцјени Андрије Ш. Пејовића, команданта, и Душана П. Петричевића, политичког комесара батаљона „Царев лаз”, са њих петнаесторицом (Блажом М. Јанковићем, Филипом М. Јанковићем, Крцуном П. Дајковићем, Јованом В. Газиводом, Васом М. Драгојевићем, Петром А. Дајковићем, Јованом С. Стругаром, Петром А. Стругаром, Ристом И. Лопичићем, Блажом Н. Лопичићем, Блажом М. Ражнатовићем, Михаилом Н. Ражнатовићем, Милом М. Вујановићем, Ђуром М. Костићем и Андријом Н. Јанковићем) настави у Куновом присоју, у Окружном комитету КПЈ за Цетиње и штабу Ловћенског НОП одреда, који, уколико се не открију праве коловође, треба да плате рачун за све.

Међутим, при оцјени цјелокупне ситуације у вези са Друшићком резолуцијом дошло је до неслагања између Пејовића, Петричевића и Јанковића. Петричевић и Пејовић су били за мјеру одбројавања, а Јанковић се није слагао с том мјером, упоран у тврђењу да се главни организатор и писац Друшићке резолуције налази у Цетињу код окупатора и да ужива њихову благонаклоност. Неки његови послушници, као што су били Мило М. Вујановић, Нико Л. Ражнатовић и слични, као и други сељани били су невини и требало их је пустити кући, те је захваљујући таквом ставу и истрајности у томе Јанковића спасено више невиних Друшићана који су на његову личну одговорност пуштени кући, због чега је Јанковић имао великих тешкоћа од својих другова из виших руководстава, нарочито од Мила М. Јовићевића.

Но и поред тога што су скоро сви сељани, изузев Јована В. Газиводе, пуштени кући суђење се негативно одразило, не само на Друшићане, који су без икакве своје кривице дошли у тешку ситуацију (преварени су првенствено од друшићких чланова КПЈ, који су били недорасли да би се могли снаћи у тој ситуацији) већ и у читавој Ријечкој нахији и шире. Многи честити патриоти су се послје тога и ликвидације Јована В. Газиводе пасивизирали, да би их послје ликвидације попа Петра Вујовића из Жупе Добрске, који је у народу био врло популаран и уживао велики углед и повјерење, већина побјегла код Италијана.

Послије великих људских и материјалних жртава у току тринаестојулског устанка и затим пљеваљске битке у 1941. години, расељавања становника у јануару 1942. године и других невоља, притисака, оскудица и прогона од окупатора и домаћих издајника, и наведеног поступка од стране партизана, наступила је јако тешка, скоро безизлазна ситуација. Завладала је апатија, невјерица, несигурност и страх како од окупатора и домаћих издајника тако и од партизана. Скоро 40 потписника Друшићке резолуције припадника Друшићког вода 2. чете батаљона „Царев лаз” и одборника (Јован С. Стругар, Блажо М. Јанковић, Михаило Н. Ражнатовић, Мило Л. Ражнатовић, Марко Н. Стругар, Мило А. Лопичић, Јошо Ђ. Ковачевић, Васо С. Ражнатовић, Душан М. Костић, Саво М. Костић, Нико М. Костић, Ђуро М. Костић, Марко Ђ. Костић, Вељко В. Јанковић, Никола Б. Ражнатовић, Лука К. Ражнатовић, Блажо В. Краљевић, Велимир Ђ. Јанковић, Саво Г. Јанковић, Марко Ђ. Лопичић, Вељко С. Јанковић, Павле С. Јанковић, Павле П. Драгојевић, Мило Б. Краљевић, Нико Б. Краљевић, Јован Б. Краљевић, Вељко Б. Краљевић, Петар М. Ражнатовић, Блажо М. Ражнатовић, Владо Б. Лопичић, Никола В. Јанковић, Петар А. Јанковић, Петар А. Стругар, Никола Ђ. Јанковић, Андрија Н. Јанковић, Ристо И. Лопичић, Блажо Н. Лопичић и други) који су се до тада борили у саставу Друшићког вода 2. чете и радили за НОП и постижали добре резултате, међу којима и заробљавање пароброда „Скендербег” на Скадарском језеру и друге, пасивизирали су се, боље рећи препали, не од окупатора и његових слугу већ од недосљедности партијског и војног руководства Друшића и њима надређених, као и остали Друшићани који се на дан потписивања резолуције нијесу налазили у селу, или који је нијесу хтјели потписати (као што су били Лука Ш. Дајковић, Лука Б. Ражнатовић, Марко Ђ. Костић, Павле Н. Јанковић и Лука П. Лопичић), да би послје ликвидације Јована В. Газиводе и попа Петра Вујовића потражили заштиту код окупатора, који их наоружавао и сврставао у формације за борбу противу партизана. Ради илустрације стања у Друшићима, као потврду недосљедности и несналажења партијског и војног руководства, послје горе наведених грешака и пропуста, довољно је навести чињеницу да је из Друшића за Босну, у првој половини 1942. године, пошло свега пет бораца, и то: Мирјана Јовина Кућица Јанковић, професор, члан КПЈ, Блажо Савов Јанковић, професор, члан КПЈ, Блажо Јокићин Јанковић, земљорадник, кандидат за члана КПЈ, Василије Перов Вујановић, свршени матурант, кандидат за члана КПЈ, и Владо Васов Краљевић, земљорад., члан СКОЈ-а. Као што се види, много мање него што је било организованих Друшићана учесника у припремама и борби у тринаестојулском устанку, управо од тих другова, као што се види, нико није одступио за Босну, јер су Блажо и Мирјана Јанковић уочи устанка допутовали из Београда, а Василије Вујановић из Подгорице. Ето, то су последице не-

досљедности друшићких чланова КПЈ и фамозне Друшићке резолуције, која никада није ступила у правно дејство нити пошла даље од школског дневника друшићке основне школе и Окружног комитета КПЈ за Цетиње.

А сада нешто о личности попа Петра Вујовића

Попа Петра Н. Вујовића, из Жупе Добрске, познајем од 1925. год. Од тада па до његове смрти, средином фебруара 1942 г. били смо блиски пријатељи. За све то вријеме нашег дружења попа знам као честита, истинољубива, постојана, правична, храбра и хумана, спремног на личне жртве за истину и помоћ другима. — Такав је у мојем сјећању остао до краја живота.

Поп потиче из честите и јуначке породице. Био је велики патриота, уз то врло храбар, што је својим учешћем, као добровољац, у минувим ратовима показао. Био је обдарен изванредно позитивним особинама, што се на сваком мјесту и при свакој радњи манифестовало. Био је права слика оних свештеника који су за вријеме минутих буна, устанака и ратова предводили свој народ. Све је то доприносило његовом угледу, популарности и љубави у народу.

Поред напријед изнијетих особина, моје пријатељство са попом Петром учвршћивала је и продубљивала његова одређеност противу ненародних режима, која је била сасвим у складу са ондашњом линијом Комунистичке партије.

Лично ми је познато да је поп Петар између два рата припадао опозицији, активно радио и редовно гласао за њене посланике и да су под његовим утицајем то чинили и други — што је за попа, у оно вријеме, било веома опасно по службу. И не само то, он је помагао комунистима свјесно, што потврђује и помен белведерским жртвама у рвашкој цркви љета 1936. године, који се претворио у протестни збор, који је поп и заштитио од жандарма, а било је и других помоћи напредном покрету са попове стране.

И поповом учешћу у тринаестојулском устанку лично не могу тврдити ништа, јер сам се у то вријеме налазио на другом терену, али сам од више другова, поштених људи и родољуба чуо да је био коректан и да се одмах ставио на располагање устанацима. Међутим, за вријеме најжешћих репресалија, убистава, паљевина, одвођења у логоре и пљачке, у сриједу 23. јула 1941. године, посредством Јока Н. Јовићевића, земљорадника из Чешљара, повезао сам се са попом и са њим разговарао о новонасталој ситуацији. По свим питањима од интереса за борбу поп је стајао чврсто на страни НОП-а. На крају тог разговора поп је тражио од мене упутства — шта треба даље да ради. Колико се сјећам, рекао сам му, знајући да је био замјерен ненародним режимима, и да је у лошим односима са Јованом Беловијем, ређе-

ним стрицем, а слугом окупатора, да буде опрезан код куће, да прати развој ситуације и помаже герилце који му се јаве. Кад наступи потреба за друге задатке, рекао сам му, биће на вријеме обавијештен. Све је то поп радио разумно, промишљено и тихо, својствено свом карактеру. Сљедећег дана, то јест у четвртак 24. јула, Мила Ђ. Јанковића и мене је обезбјеђивао, да би нас 24/25. јула провео кроз италијанске положаје од Жупе Добрске, преко Рваша, гдје нас је повезао са Стеваном Савићевим Шофранцем, за Друшиће, гдје смо Мило и ја остали да, по задатку Партије, радимо на оживљавању борбе. На овоме мјесту морам рећи да је у оно вријеме и у онаквој ситуацији било мало људи у оним крајевима који су нам овакву услугу хтјели, управо смјели учинити, па сам зато попу Петру Вујовићу и данас захвалам.

Од тада па све до средине новембра 1941. године чешће сам се сретао са попом Петром, који је и мени и свима герилцима који су до њега навраћали, у границама својих могућности, пружао сваку помоћ. Средином септембра исте године, послје ликвидације Ђока Т. Краљевића, познатог издајника, о томе акту сам разговарао са попом. Добро се сјећам да се поп са тим слагао, говорећи да је то за народ, а тиме и НОП, јако корисно и да би требало посрјешити ликвидацију и других народних непријатеља, поменувши при том и име Јована Белова.

Средином новембра 1941. године, при мом поласку за Санцак, такође сам се нашао, уз многе моје пријатеље, и са попом Петром. Том приликом ми је, поред осталог, нудио и новчану помоћ. Међутим, тада сам од попа захтијевао: уколико моја мајка Марија буде пуштена из логора (будући да јој је све уништено), да јој се нађе при руци, што је он поштено и пријатељски и урадио.

Од 13. јула до 15. новембра 1941. године, то јест од почетка устанка па до мог поласка у Санцак, као један од руководилаца на територији ријечке општине био сам присутан већини састанака на којима се дискутовало о ситуацији и држању појединаца према НОП-у, али никада ништа негативно о попу Петру Вујовићу нијесам чуо. Напротив, све најепше што се тиче помоћи покрету, како је у ствари и било. Моје сјећање из тог времена казује да је покрет у попа имао пуно повјерење и да му је поп и припадао.

Послје мог повратка из Санцака, у првој половини јануара 1942. године, састао сам се са попом Петром и наставио сарадњу са њим ангажујући га за НОП, у чему га је несебично помагала и супруга Даница. У другој половини јануара исте године, поред осталих партизанских јединица, у чишћењу Доње Лешанске нахије од петоколонаша учествовала је и једна комбинована чета из батаљона „Царев лаз”, којом сам ја командовао, као и једна чета из састава батаљона „13. јул”, којом је командовао Нико

Марков Стругар, а обје је обједињавао командант батаљона „Царев лаз” Андрија Ш. Пејовић. Уочи напада зборно мјесто обје чете била је кућа попа Петра Вујовића, сигурно као припадника НОП-а. За ту акцију поп се понудио Нику М. Стругару, Филипу Н. Стругару, Веку К. Вукмировићу, Филипу М. Јанковићу, мени и другима, да иде са нама као борац, што му, наравно, нијесмо одобрили, јер нам је био потребнији за друге задатке. Послије завршетка акције у Доњој Љешанској нахији, поново смо се нашли код попа Петра: Нико М. Стругар, Филип Н. Стругар, Веко К. Вукмировић, Филип М. Јанковић, ја и још неколико партизана. Ту смо и ручали. Тога дана сам са попом разговарао о помоћи коју треба да пружи раселиним породицама из Рваша и Друшића, које су по наређењу штаба Ловћенског НОП одреда тих дана биле евакуисане. Тај задатак, као и све раније, поп је без ријечи прихватио и часно извршио, дајући све од себе, па и свој дом, у који је, поред осталих породица, прихватио и породицу познатог партизана Ива С. Стругара, званог Репато, и са њима дијелио све што је имао.

Од исељавања села Рваша и Друшића до ликвидације попа Петра, у трајању од око 15 дана, са њим сам одржавао везу и његовим посредовањем рјешавао низ задатака важних за раселена лица и томе слично.

За то вријеме партизанске јединице Друшића, Рваша и друге источно од комуникације Подгорица — Цетиње, којима сам руководио, контролисале су комуникацију на одсеку Леперић — Павлова страна, затварале правце према Подгорици, Ријеци Црнојевића и контролисале пловидбу по Скадарском језеру, тако да нам је помоћ попа Петра била веома важна, чему је поговарала околност да је та територија припадала њему као пароху. Посљедњи пут смо се срели у суботу 7. фебруара 1942. године, у рејону Каруча, на мјесту Гилов крш, којом је приликом, поред осталог, у својој свештеничкој торби донио сукњу и чарупе за другарицу Мирјану Јанковић, које су јој били послале Зорка С. Стругар и попова супруга Даница, које су у поповој кући шиле и крпиле партизанску одјећу.

Послије неколико дана чуо сам да се у народу проносе вјести да су партизани стријељали попа Петра Вујовића. Томе сам се најозбиљније супротставио, рачунајући да је то петоклонашка измишљотина, срачуната на застрашивање и одвајање народа од НОП-а. Међутим, ускоро сам званично обавијештен да смо заиста ликвидирали попа Петра, са чиме се ни тада нијесам сложио, а ни сада се не слажем, зато што ми разлоге за такав акт никада нико није рекао. Са ким год сам о томе разговарао, са комунистима и другим, сви су то цијенили као и ја, а о народу и да не говорим, јер га је он јако жалио.

У вези са „кривицом” попа Петра Вујовића сматрам да је нужно да укажем на следеће.

Након што су Италијани 19. августа 1941. године стријеличили зликовца Николу М. Драгојевића а 13. септембра герилци ликвидирали крволока Ђока Т. Краљевића, учитељ Марко П. Краљевић је са породицом побјегао у Цетиње, а фамозну Резолуцију оставио је у дневнику основне школе у својој кући.

Девог фебруара 1942. године увече организована је конференција Друшићана на којој су саслушавани сељаци који су потписали Резолуцију. Сваком саслушању био сам присутан, те са пуном одговорношћу тврдим да ниједан од саслушаваних сељака нити у једном моменту није довео у везу попа Петра Вујовића са Друшићком резолуцијом, што би могао потврдити, ако хоће и ако се сјећа, и Андрија Ш. Пејовић, као и сви живи сељаци који су присуствовали тој конференцији.

Због наведених чињеница био сам категоричан у давању оцјене о раду попа Петра Вујовића. Сви саслушавани потписници су 9/10. фебруара 1942. године за Друшићку резолуцију оптуживали учитеља Краљевића — да је он организовао, писао и потписао. Сељанима је Краљевић, који су потписивали резолуцију говорио да је то формалност, без које им Италијани неће дати дозволе за слободан боравак код својих кућа. Саслушавање се завршило пред зору 10. фебруара. Послије завршетка саслушавања Андрија Пејовић, Душан Петричевић и Блажо Јанковић су се повукли ради договора о одлуци. Том приликом Петричевић је саопштио да је „одозго” наређено (мислећи на Мила Јовићевића) да, уколико се не нађу организатори, око 15 потписника Друшићке резолуције пошаљемо „горе” (мисли на Куново присоје) на даљу надлежност. Ја сам се томе енергично супротставио, јер би то било суђење читавом селу, већем броју партизана, одборника и поштеним људима. И тако се то суђење завршило.

Неколико дана касније, дознао сам да је због Друшићке резолуције ликвидирао Јован В. Газивода, што би се донекле могло правдати. Затим сам дознао да је због тога ликвидирао и поп Петар Вујовић, што се не може прихватити.

На основу напријед изнијетих чињеница о лику, понашању и раду попа Петра Н. Вујовића, између два рата и у току НОР-а до трагичне погибије, тврдим, колико сам га ја познавао, да је био потпуно исправан и да је одлука о његовој ликвидацији неправилна и нехумана.

У вези са дјелатношћу попа Петра Вујовића цитираћу дио изјаве Милутина Пејановића, замјеника команданта батаљона „Царев лаз”, сада генералмајора ЈНА у пензији, у којој поред осталог пише:

„Не знам тачно датум задњи пут кад сам био код њега, мислим код попа, био сам са покојним Николом Ф. Јабланом и Жарком М. Вукићем код њега на ручку. По ручку ме је питао поп Петар да ли сам задовољан са његовим радом, држањем и помоћи покрету, захтијевајући од мене да му слободно кажем

шта би требало још да уради. Питао ме је да ли треба да иде са нама на стражу и у борбу. Одговорио сам му да смо веома задовољни и да за сада нема потребе да са нама иде у борбу тим прије што смо старије људе ослободили страже и борбе. . .”

У овом питању посебну пажњу заслужује изјава истакнутог револуционара Мићана Петричевића, политичког комесара батаљона „Царев лаз”, од 6. августа 1985. године, дата публицисти Бранку Кркељићу, која гласи:

„Ја сам ти својевремено за попа Петра написао да сам га сматрао сарадником НОП-а, давао сам му конкретне задатке које је поштено извршавао. Знајући да је поп у предратном периоду био активни опозиционер слиједећи линију Комунистичке партије и да сам га као непосредног сусједа добро познавао и поштовао, све до његовог хапшења због Друшићке резолуције због које је оптужен. Тог дана када је поп ухапшен био сам на терену и враћајући се у штаб батаљона „Царев лаз”, чији сам био политички комесар, затекао сам у штабу Мила Јовићевића, Милутина Пејановића и Даницу Мариновић у близини којих је био и поп Петар Вујовић. Обрадовао сам се кад сам га видио и пошао сам к њему раширених руку да се пријатељски поздравимо. „Не к њему” — узвикнуо је Мило Јовићевић — „поп је издајник”! Лецнуо сам изненађен, какав поп издајник. Затим је Јовићевић казао: „он је творац Друшићке резолуције” и наставио је саслушање, диктирајући текст који је на машини куцала Даница Мариновић. Даљи исход је познат. Поп је ликвидирао, наводно због Друшићке резолуције као њен организатор, писац и потписник. Њен текст никада нијесам видио. Мило и Даница су га крили, као што оно народ каже „змија ноге”.

Послије рата срио сам се са Милом Јовићевићем. При том сусрету било је ријечи и о попу Петру Вујовићу. Ја сам Милу испричао моју сарадњу са попом како у предратном периоду као активним опозиционером на линији КПЈ, тако и у НОР-у у ком је извршавао све задатке, информисајући ме и о кретању Јована Белова, спреман да нам помогне у његовом хватању, што смо касније и урадили. На крају моје позитивне оцјене о попу, Јовићевић ми је забринуту рекао: „Тек сада видим да смо убили невиног човјека”! . . .”

НА КРАЈУ — ДА ЗАКЉУЧИМО:

У партизанским редовима у току НОР-а и револуције борило се око 30 потписника Друшићке резолуције, као одборника и помагача било је приближно још толико, а десетак њих је погинуло у НОБ-у на разним бојиштима широм Југославије. Гроњених потписника је свој потпис на тај докуменат ставио на сугестију герилаца, чланова КПЈ.

Није тачна тврдња да је Друшићка резолуција поднијета на одборење окупаторској команди у Риједи Црнојевића, како стоји у наведеном дјелу о Ловћенском НОП одреду и његовом подручју у НОР-у, већ је она, као што сам доказао, стајала у дневнику Основне школе у Друшићима све до краја јануара, односно почетка фебруара 1942. године, када су је пронашли партизани. Према томе, она није имала никаквих правних посљедица по народноослободилачки покрет.

Није истинита квалификација ликвидације попа Петра Вујовића, а нарочито није тачно да је он био слуга свих ненародних режима бивше Југославије, као ни то да је он заједно са учитељем Марком П. Краљевићем из Друшића писао и организовао потписивање такозване Друшићке резолуције. Посебно није тачно да је поп Петар Вујовић њен потписник, што се може видјети из фотокопије оригинала Резолуције коју прилажем и цитирам у цјелини. Наравно, није тачно ни то да се поп Петар Вујовић био притајио као непријатељ НОП-а све док није откривена Друшићка резолуција. Такве оцјене о попу Петру Вујовићу не само што су нетачне него су и неправедне, јер је он у међуратном периоду био активни опозиционер свим ненародним режимима, а не њихов слуга, сарађујући са КПЈ у бројним акцијама које је она организовала против тих режима. У НОР-у је Вујовић активни сарадник народноослободилачког покрета, поштено извршавајући све задатке које му је руководство давало. Према томе, његова ликвидација настала је као резултат стицаја несрећних околности.

Изнијете чињенице потврђују да се на основу Друшићке резолуције ништа не може са сигурношћу цијенити ни закључити, изузев о лику и карактеру учитеља Марка П. Краљевића, коме је последице рата на Цетињу суђено због сарадње са окупатором. Међутим, не само што он за писање Резолуције и за друге активности у вези с њом није одговарао него га о њој нико није ни питао.

Несигурна је и квалификација погибије Ђура С. Костића, сељака из Друшића, као што је несигуран и извјештај о томе Мјесног комитета КПЈ Цетиње Покрајинском комитету КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак, од октобра 1941. године.

Све ово истичем и ради тога да укажем на озбиљност и осјетљивост коришћења докумената из нашег народноослободилачког рата и револуције и колико у томе могу да помогну објективни учесници, при чему, свакако, треба имати у виду да нема човјека без грешака, нити човјека који је сасвим у праву и који све зна.

Није чудо што се у револуцији нијесу могли расвјетљавати поједини догађаји и невине жртве, али је заиста врло чудно то

што се неки актери догађаја из тог периода грчевито боре да своје поступке из рата оправдавају по сваку цијену, а оне који покушавају да то расвијетле и објективно прикажу упорно настоје не само да онемогуће него и оцрне.

Blažo S. Janković

LA RESOLUTION DE DRUŠIĆI

(Son commencement et ses conséquences)

Resumé

Après l'occupation de la Yougoslavie l'organisation de parti de Drušići forma un détachement de guerrilla de 40 combattants environ. Ce détachement luttait contre l'ennemi dès le premier jour de l'insurrection du 13 juillet dans la section de Carev laz — Rijeka Crnojevića, jusque l'arrivée des forces de la division »Pusteria« quand il se retira sous la pression des dites forces le 20 juillet. Ainsi l'insurrection perdait de son élan seulement à Drušići mais dans toute la municipalité de Rijeka.

Du 13 juillet au 10 août 1941, l'occupateur et les traîtres domestiques tuèrent 15 personnes de Drušići, incendièrent 30 maisons, ravagèrent le village entier et envoyèrent environ une centaine d'habitants dans les prisons et les camps de Monténégro, d'Albanie et d'Italie. Les forces éclaircies des insurgés se séparent alors du peuple et se retirent en clandestinité. Un assez grand nombre d'insurgés se présenta aux Italiens. La direction municipale de l'insurrection ne trouvant pas son cours dès le premier jour eu comme conséquence la pacification des organisations du parti, la cessation du travail de la commission militaire, la désintégration et l'isolation des combattants. Un vacuum en survint où les combattants lâchèrent la situation de ce que l'ennemi en profita bien. En ce temps on fit des omissions. Les ennemis réussirent, à l'aide des agents, d'organiser le peuple à garder les villages et à découvrir les combattants. Pour mieux réaliser ces devoirs on envoya à Drušići le scélérat Nikola Dragojević, armé par les occupants, qui, à part des autres combattants, trompa aussi les trois frères Janković et les assassina le 9 août 1941, ce qui a épouvanté le peuple de toute la municipalité de Rijeka et a poussé les combattants dans une plus grande isolation.

Ce jour-là l'instituteur Kraljević attendait l'arrivée des Italiens au village et, à cette occasion, il ordonna au chef du village Jovan Gazivoda de leur préparer l'accueil. Il a écrit une Résolution signée par 66 paysants. Les combattants furent avertis de cela à temps qui, afin de préserver les sympathisants du mouvement de libération nationale, ont conseillé la plupart des paysants de signer cette Résolution. Le même jour les habitants de Drušići s'assemblèrent à Krakov d' où il devaient accueillir les »amis« qui, de ce jour jusque l'assassinat du traître Đoko Kraljević, ne vinrent plus à Drušići. Les paysants avaient reçu de Kraljević des devoirs concrets sur la protection du village des combattants et la Résolution fut par lui conservée dans l'archive de l'école primaire qui ne fut jamais appliquée ni mise en circulation juridique.

En septembre 1941 la situation à Drušići fut débrouillée. Dès lors jusqu'en mars 1942 les partisans y tenaient le pouvoir. Cependant, au début de février 1942, après l'émigration de Drušići, Dušan Lopičić trouva à l'école primaire la Résolution de Drušići et il l'apporta personnellement au Comuté départemental du Parti communiste de Yougoslavie pour Cetinje à Kunovo prisoje. De là on ordonna de trouver et de punir les organisateurs de l'écriture de Résolution. Une commission interrogea le 9—10 février tous les sig-

nataires de la même, mais elle ne trouva pas entre eux des organisateurs. Lors de l'appréciation de la situation concernant la Résolution, il advint un malentendu entre les membres de la commission, A. Pejović et B. Petričević d'une part et B. Janković d'autre part. Les deux premiers étaient pour le fusillement de 15 signataires de la Résolution dont Janković ne s'en accordait pas. Mais malgré que tous les appelés furent relâchés, sauf J. Gazivoda, le procès se manifesta négativement sur une région plus large.

Après toutes les difficultés que le peuple avait supportées de la part des occupants et des traîtres domestiques, une situation pénible en survint. Vers la moitié de l'année 1942 ne partirent de Drušići que cinq combattants pour la Bosnie. Voilà, ce sont les résultats de l'inconséquence de la direction de Drušići en rapport avec la Résolution, qui n'est pas allée plus loin de l'école primaire de Drušići et du Comité départemental du Parti communiste de Yougoslavie pour Cetinje.

Au cours de la guerre de libération nationale et de la révolution, environ 30 signataires de la dite Résolution luttaient en partisan desquels une dizaine succombèrent et en core autant furent fusillés.